

ГЕОГРАФСКА ХРОНИКА ДВАДЕСЕТОГ ВЕКА (III део)

Антропогеографија

Током двадесетог века вршена су испитивања и проучавања порекла наших далеких предака и дошло се до реалних открића која ради Ваших подсећања укратко износимо.

Пре око 10 милиона година, наш далеки предак *Homo sapiens* (разумни човек), одвојио се од антропоидних бића (данашњих мајјума) у Африци и кренуо је посебним путем. По ископинама у Кенији и Јужној Африци, он је живео у тропским и храном богатим крајевима. Ископине су старе 3-4 милиона година и показују да је он био сакупљач плодова, чак и лешинар са примитивним каменим оруђем. Упознао је и ватру коју су му давали вулкани и муње. Живео је у породицама. Са променом климе он се сели на север Африке низ реку Нил као *Homo mediteranis* (средоземни човек) чији су остаци стари 2,5 мил. година, откривени 1964. године и показују да је наш предак живео на „вишем” ниову поставши ловац и риболовац. Из Средоземља, део наших предака сели се у Европу, а други део у Азију. Ископине из 1856, 1868 и 1899. године, показују да се то дешава пре 500.000 година. Долазећи у хладне пределе изложени леденим добима, људи користе одећу, помоћу ватре користе печено месо и лобања им достиже 1.100 cm³. Они су физички јачи, успешно лове крупну дивљач и живе у пећинама. Њих називамо неандерталци (Немачка), крапинци (Хрватска) и кромањонци (Француска), по местима где су пронађени њихови остаци. Касније, мешањем са азијским народима, они ће се изгубити.

Друга сеоба наших предака креће кроз Малу Азију преко пустиње Гоби, и остаци тих људи пронађени су 1960. године. Они су пронађени у Кини (синантроп). Ископине „кинеског” човека из 1929. године, показују да је он живео пре 500.000 до 1 мил. година. Био је ловац, користио је месо у исхрани, усавршавао оруђе и сахрањивао своје мртве. Пошто су му руке биле заузете, користио се разним крицима и гласовима од којих је настао језик. Њему сродан је човек са

острва Јава (питекантропус). Из Азије, човек прелази преко залеђеног Беринговог мореуза који је широк 80 km и насељава америчко копно. Из Јужне Америке, сплавовима насељава острва Тихог океана, што је норвешки научник Тор Хејердал доказао 1947. године. После неколико година, исти научник је сплавом од трске („Ра”), доказао да је човек могао из Африке да доплови до Јужне Америке. Тако је наш предак саставио круг у освајању наше планете. Са каснијим мешањем путем сеоба, од пре 2 милиона година, настао је данашњи човек, модеран *Homo sapiens*.

Зависно од географске ширине, близине мора и климатских прилика, као и висине земљишта, људи су се прилагођавали добијајући специфичне физичко-психолошке особине као: висину, боју коже и косе, изглед лица, као и начин живота, те се могу поделити на расе (бела, жута, црна итд).

Током двадесетог века, број становника наше планете кретао се овако: 1900. године на Земљи је живела 1,5 милијарди становника, 1970. године број достиже 3,6 милијарди, 1990. године тај број је износио близу 6 милијарди, а предвиђа се да ће 2050. године тај број достићи близу 10 милијарди становника.

Број становника по државама износи: Кина 1,3 милијарде, Индија 1 милијарда становника, САД 288 милиона становника, Индонезија 217 милиона становника, Бразил 175 милиона с тановника, Пакистан 150 милиона становника и Русија 144 милиона становника.

Земље са минималним бројем становника (од 100.000 до 1 мил.) су углавном острвске земље као што су: Бахреин, Кипар, Комори, Бахами, Бурунди итд.

Највеће земље (државе) крајем 20. века биле су: Русија 17 мил. km², Канада 9,9 мил. km², Кина 9,6 мил. km², САД 9,6 мил. km², Бразил 8,5 мил. km², Аустралија 7,7 мил. km².

Земље са површином између 1-3 мил. km² су: Индија, Индонезија, Иран, Монголија, С. Арабија, Алжир, Ангола, Египат, Етиопија, Ј. Африка, Конго, Либија, Мали, Мауританија, Нигер, Судан и Чад, затим Мексико, Аргентина, Боливија, Колумбија и Перу.

Најмање државе света, са површином између 1-3 хиљ. km² су: Луксембург, Самоа, Комори, Маурицијус, Мартиник и Сингапур.

Језици крајем 20. века: данас у свету има око 6,5 хиљ. језика. Са мешањем становника путем сеоба, ратова или сарадње, језичка пирамида се развија према њеном врху тј. ствара се јединствен језик.

Већ крајем 19. века вршени су покушаји да се створи један заједнички језик ради бржег коминирања. Међу њима највише се развио „есперанто” захваљујући Пољаку Л. Заменхофу (умро 1917. године).

По бројности појединих језика, стање 1999. године је следеће:

кинески	1,22	19,3%	јапански	125 мил.	2,2%
	млрд.				
шпански	332 мил.	5,7%	немачки	98 мил.	1,7%
енглески	322 мил.	5,6%	корејски	78 мил.	1,3%
бенгалски	189 мил.	3,3%	јавански	75 мил.	1,3%
арапски	186 мил.	3,2%	француски	72 мил.	1,2%
хинду	182 мил.	3,1%	вијетнамски	68 мил.	1,2%
португалски	170 мил.	2,9%	малајски	50 мил.	1%
руски	170 мил.	2,9%			

Велика Британија је држава у којој се чује преко 300 језика. После енглеског долазе бенгалски, пенџабски, гуџератски, хинду, урду и др. Многи језици ишчезавају као: латински, папуански, афро, индуски, инуи (ескимски), маурски и др.

Религија има дубоке корене још из времена *Homo sapiens*. Са појавом разума и размишљања првих умних људи дошло је до веровања у ствари и појаве које су окруживале човека. Та веровања су остала и до данас стварајући разноврсне религијске догме зависно од степена културе, друштвеног и економског развоја, природне средине, поднебља итд. Тако долази до појава духова, магије, тотема, фетиша, култова и богова. Током 20. века егзистирале су следеће најбројније верске групе:

- Хришћани (православци, католици, реформисти и др.) са 2 млрд. верника),
- Исламисти (сунити, шити са 1,3 млрд. верника),
- Хиндуисти (мешавина браманизма и будизма) са 900 мил. верника,
- Будисти (Хинајана и Махајана) са 360 мил. верника,
- Кинеске групе (таоисти, будисти, конфучизам) са 225 мил. верника,
- Домородачке (племенске) групе примитивних народа са 190 мил. верника,
- Сикхи (Сингалези – хинајана будизам) са 23 мил. верника,
- Јевреји (Сефарди и Ашкенази) са 14 мил. верника,

- Цаинисти (у Индији) са 4 мил. верника,
- Шинтоисти (у Јапану) са 4 мил. верника и
- Паганизам (незнабоштво, идолопоклонство, многобоштво) са 1 мил. верника.

Највише хришћана има у Европи 558 милиона, у Латинској Америци 462 милиона, у Африци 356 милиона, у Азији 283 милиона, у Северној Америци 256 милиона и Аустралији и Океанији 24 милиона. Највише муслимана има у Индонезији 181 милион, у Русији 12 милиона, а у САД 6 милиона.

Писменост народа у току 20. века није била ан завидној висини. Крајем 20. века било је 876 милиона неписмених од којих су 2/3 жене. Без школе је 20% деце. Највише неписмених имају Гватемала, Салвадор, Хондурас по 25%.

Запосленост у свету по земљама кретала се овако: САД 35 мил., Индонезија 89 мил., Русија 64 мил., Јапан 64 мил., Мексико 39 мил., Пакистан 36 милиона и Немачка има 36 милиона запослених.

Што се тиче **незапослености** људи број је достигао 1 милијарду. Индија има 41 милион незапослених становника, САД 5,6 милиона, Јапан 3,2 милиона, Немачка 3,1 милион, Филипини 3,1 милион, Француска 2,5 милиона, Италија 2,4 милиона, Алжир 2,4 милиона, Велика Британија 1,6 милиона, Египат 1,6 милиона, Колумбија 1,5 милиона и Србија 1 милион незапослених становника.

Исхрана људи је у дубокој вези са проблемом запослености као и проблемом земљишта, вода, климе и степена агротехничких мера. Такође, она зависи и од распореда природних богатстава као и друштвеноекономских односа у свету. Врсте намирница по становнику изгледају овако:

- Житарице: Турска 199 kg, Египат 185 kg, Југославија 183 kg, Замбија 184 kg, Сирија 162 kg, Тајван 156 kg и Пакистан 153 kg.
- Кромпир: Ирска 145 kg, Белгија 143 kg, Перу 142 kg, Данска 128 kg, Шпанија 124 kg.
- Шећер: В. Британија 50 kg, Колумбија 52 kg, Аустралија и данска 47 kg, Ирска 43 kg, Холандија 39 kg, САД 41 kg, Швајцарска 41 kg, Н. Зеланд 40 kg.
- Махуне: Индија и Бразил 29 kg, Шри Ланка 28 kg, Мексико 19 kg, Парагвај 16 kg, Шпанија и Јапан по 18 kg.

- Месо: Аустрија 114 kg, Аргентина 109 kg, Н. Зеланд 107 kg, Уругвај 109 kg, САД 95 kg, Данска 73 kg, Белгија 59 kg, Ирска 60 kg, Немачка 57 kg.
- Маст, уље: Данска 27 kg, Мексико, Норвешка и Немачка по 25 kg, Белгија, Ирска, Шведска и Британија по 22 kg и Финска 19 kg.
- Пиво: Немачка и Ирска по 180 l, Чешка 170 l, Хаити 2 l годишње.

Глад је честа појава у свету. Гладује око 1 милијарде људи и то: у Африци 35%, Индији 20%, Азији 10%, Америци 5% итд. Глад изазивају ратови, природне непогоде и економске кризе које су биле 1929, 1933, 1938 и 1995. године, када је продуктивност била је нижа и за 40%.

Жеђ угрожава око 2 милијарде људи јер на Земљи има само 2,5% воде за пиће, док на слану воду остаје 97,5%. По начину коришћења највећи део је тешко приступачан јер се налази у леду поларних крајева (68,9%), затим под земљом (30,8%) и у загађеним рекама 0,3%. Све ове недаће изазивале су одређене болести које су током 20. века однеле 30 милиона жртава од којих је 11 милиона деце.

Насељеност се током века мењала као последица набројаних фактора, да би број становника по 1 km² данас изгледао овако: Макао 23 становника, Сингапур 5,6 ст., Хонг Конг 5,3 ст., Бангладеш 940 ст., Тајван 600 ст., Ј. Кореја 465 ст., Холандија 460 ст., Либан 377 ст., Белгија 335 ст., Јапан 333 ст., Индија 326 ст., Кина 133 ст, на 1 km². Најређе насељене области су пустиње, џунгле, мочваре и поларне области.

Наталитет или број живорођених изражен у промилима (‰) у неком периоду, изгледа овако: Египат 27‰, Перу 24‰, Турска 23‰, Венецуела 21,5‰, Израел 21,2‰, Албанија 16‰, Македонија 14‰, Француска 13‰, Норвешка и Холандија по 12‰. Већина европских земаља има наталитет од 1 до 10‰, док Немачка и Јапан имају по 0,1‰. САД има 0,6‰, Русија 0,5‰, Украјина 0,6‰ итд. Највећи број деце по једној жени имају: Газа 8, Јемен 7,2, Сомалија 7, Етиопија 6,6, Танзанија 6,3, Лаос 6,1 итд.

Морталитет или број умрлих током године изразен у промилима (‰) изгледа овако: Русија 15,6‰, Украјина 15,2‰, Белорусија, Бугарска и Летонија по 14‰, Србија 13,5‰, Румунија и Хрватска по 11‰, Чешка и Шведска по 10‰. Албанија има морталитет од 5‰ док већина европских земаља има морталитет испод 5‰. Највећа

годишња смртност деце је у Индији 660.000, Кини 490.000, Пакистану 400.000, Нигерији и Индонезији по 300.000, Бангладешу 200.000 и Заиру 180.000.

Природни прираштај становништва годишње у промилима изгледа овако: Египат 20,6%, Перу 17,7%, Венецуела 17,1%, Турска 16,3%, Мароко 15,3%, Израел 15,4% и Монголија 13,9%. По 11% имају Чиле и Албанија, Аргентина има 10,6% итд. Природни прираштај између 1 и 2% имају: Белорусија, Јапан, Финска и Шпанија. Између 0 и 0,7% имају Грчка, Аустрија, Италија, Пољска и Португалија. Негативан природни прираштај имају: Хрватска -1,9, Румунија -1,8, Молдавија -1, Словенија -0,5, Шведска -0,3, Немачка -1, Србија -2,7, Литванија -2,5, Мађарска -3,4, Белорусија -4,9, Бугарска -5,6, Летонија -5,7, Русија -6,5 и Украјина -7,5%.

Животни век је производ оптималних услова у појединим државама па треба очекивати његово неједнако трајање. Године 1900. он је достигао 47 година, 1945. године био је 60 година, 1980. године 75 година, док је 2000. године имао вредност од 80 година.

Животни век код мушкараца, по државама, изгледа овако: 77 година у Јапану и Швајцарској, 76 година у Израелу, Аустралији и Аустрији, 75 година у Холандији и Новом Зеланду, 74,6-74,7 година у Италији, Немачкој, Француској, Шпанији и САД, 70 година у Србији, Македонији и Републици Кореји. Најкраћи животни век имају: Белорусија и Украјина по 62 године, Молдавија и Турска по 63 године, Мађарска 66 година и Летонија 64 године.

Животни век код жена, по државама, креће се овако: 84 године у Јапану, 82,5 година у Швајцарској, 82 године у Шведској, Шпанији, Аустралији, Француској, 81 година у Аустрији, Италији, Белгији и Канади, 75 година у Србији. Најкраћи век код жена је: 53 године у Кенији, 64 године у Монголији, 66 година у Турској и 69 година у Египту.

Миграције су старе колико и човечанство. Двдесети век богат како по динамици, тако и по узроцима и последицама. Најчешће су се одвијале ради тражења бољих природних услова за живот, природних катастрофа и ратова, а данас ради економских потреба (запослења) и упознавања нових крајева (туризма).

Најтамнија страна ових сеоба јесу избеглице због ратова и природних катастрофа. Делимичан преглед по областима изгледа овако: у Африци је било 5,8 мил., а жаришта су Мозамбик, Бурунди, Либерија, Сомалија, Ангола, Судан, Еритреја, Руанда, Сијера Леоне, Того и

Нигерија. У Азији је било 7 милиона избеглица, а жаришта су: Авганистан, Палестина, Израел, Вијетнам, Мијанмар, Таџикистан, Грузија, Јерменија, Азербејџан, Лаос и Чеченија. У Европи је било 2,7 милиона избеглица а жаришта су: Русија, Немачка, Шпанија, бивше југословенске републике, Ирска, Грчка и др. У Јужној Америци је било 100.000 избеглица, а жаришта су: Куба, Панама, Перу, Боливија, Чиле и др.

Урбана географија

Најстарији наши преци живели су у породицама, али када су почели да се удружују ради бољег живота настају и прва насеља. Она су се у двадесетом веку толико развила да их можемо разврстати по величини, по надморској висини, по положају, по типу, по функцији и постанку и развоју.

По броју становника најнасељенији град је Токио са 27 мил. становника, Мексико Сити са 21 мил., Сао Паоло са 19 мил., Сеул са 16,7 мил., Њујорк са 14,5 мил., Бомбај са 13 мил., Калкута са 12 мил., Буенос Ајрес са 11,6 мил., Москва са 10,5 мил., Лос Анђелес и Каиро са 10 мил., Џакарта и Техеран са 9,8 мил., Лондон и Париз са 9 милиона становника.

По надморској висини стална насеља достижу и до 4.000 m. Тако да на 3.820 m живе Индијанци на језеру Титикака већ 2.000 година. Ла Паз лежи на 3.694 m, Ласа на 3.600 m, Богота на 2.600 m, Мексико на 2.277 m, Кабул на 1.797 m, Јоханесбург на 1.733 m, Давос на 1.561 m, Техеран 1.132 m. Београд је на 132 m, Токио 6 m, Волгоград –14 m, а Јерихон – 40 m надморске висине.

Највећи градови (мегалополиси) због недостатка простора почели су да расту у висину изградњом облакодера већ почетком двадесетог века. Већ 1909. године гради се зграда „Метропол” у Њујорку са 50 спратова. Године 1931. гради се „Импајер Стејт Билдинг” у Њујорку са 102 спрата, 1969. год. гради се Џон Хангкок центар у Чикагу са 100 спратова, 1973. гради се Светски трговачки центар (две куле) у Њујорку са 110 спратова, 1974. године гради се Сирсова кула у Чикагу са 110 спратова, 1992. године гради се Пјонгјанг хотел у С. Кореји са 105 спратова и 2004. године гради се зграда Тајпеј на Тајвану са 101 спратом.

Зграде између 80 и 90 спратова имају: Куала Лумпур, Шангај, Чикаго, Хонг Конг, Гванчоу (Кина), Коачинг (Тајван) и др.

Међу десет најчувенијих грађевина света из двадесетог века налазе се: катедра у Барселони, зграда „Правде” у Москви, подморничка база у Лоријану, Гугенхајмов музеј у Њујорку, нови град Бразилија у Бразилу, опера у Сиднеју, град Чандгар у Индији, спортски центар у Токију, банка у Хонг Конгу и Велика капија у Дефансу.

Овом прегледу додајемо и године изградње наших важнијих грађевина у Београду: 1908. године хотел „Москва”, 1912. зграда САНУ, 1933. Радио Београд, 1934. Бели двор, 1935. штампарија БИГЗ, 1928. павиљон „Двијета Зузорић”, 1930, зграда Главне поште, 1936. Народна скупштина, 1938. Позориште на Теразијама, 1940. Палата „Албанија”, 1957. нови Сајам, 1967. зграда „Политике”, 1973. Палата правде и „Београђанка”, 1977. Сава центар, 2000. године започета је изградња Народне банке на Славији, 2005. завршена „Арена”, 1955. Дом синдиката, 1962. хотел Славија, 1971. мост „Газела”, 1935. започета је изградња Храма св. Саве, 1965. ТВ торањ на Авали, 1939. године зграда „Борбе” и 1938. године хотел „Мажестик”.

Најскупљи градови на свету (индекс 100) јесу: Дакар 116, Монровија 112, Бразавил 111, Њујорк 100, Буенос Ајрес 99, Рио де Жанеиро 93, Рим 93, Лондон 90 и Каиро 81. Најскупља закупнина за пословни простор по m² плаћа се по 580 \$ на Петој авенији у Њујорку, 400 \$ на Оксфорд стриту у Лондону, 360 \$ на Јелисејским пољима у Паризу, 250 \$ на Натан Роуду у Хонг Конгу и на Ганзи у Токију 290 \$.

Током прошлог века никло је много нових градова, али ми ћемо се ограничити само на СФРЈ. То су: Нови Београд, Железник, Севојно, Велење, Н. Травник, Бановић, Н. Горица, Мајданпек, Н. Дојран, Звечан, Бар, Плоче и др.

Многи градови су добили нова имена од којих издвајамо: Бенарес – Варанаси, Бомбај – Мумба, Мукден – Шенјанг, Оренбург – Чкалов, Кујбишев – Самара, Стаљинска – Новокузњецк, Свердловск – Јекатеринбург, Пекинг – Бејџин, Сајгон – Хо Ши Мин, Џорџтаун – Пенанг, Фенјанг – Пјонгјанг, Тбилиси – Тифлис, Осака – Нанива, Молотов – Перм, Димитрово – Перник, Фоча – Србиње, Б. Нови – Новиград, Орцоникидзе – Владикавказ, Лењинград – Санкт Петербург, Стаљинград – Волгоград и Рангун – Јангон.

На крају ево неколико куриозитета појединих градова: Лондон има највише нација из прекоморских земаља, Токио има највише усамљених грађана те сваки седми зове број 92 ради разговора, Берлин има 2,5 мил. Турака па га зову мали Истанбул, Хонг Конг има најкомпактнији национални састав (98% Кинеза). Крај Истанбула

постоји насеље Београд. У САД постоји пет насеља са именом Београд: Пунта Аренас у Ј. Америци је најјужније насеље на планети. Чељускин је најсеверније насеље на планети.

Миле Милосављевић